

Izhaja vsak četrtek
in velja s poštnino
vred in v Mariboru z
pošiljanjem na dom
za celo leto K 5.—
za pol leta „ 2.60
za četrť leta „ 1.30

Naročnina se pošilja
upravnistvu v tiskarni
sv. Cirila, koroške
ulice št. 5. List se
pošilja do odpovedi.

Deležniki katol. tis-
kovnega društva do-
bivajo list brez po-
sebne naročnine.

SLOVENSKI GOSPODAR.

List ljudstvu v pouk in zabavo.

Posamezni listi dobé
se v tiskarni in pri
gospodu Novak-u na
velikem trgu po 10 h.

Rokopis se ne vra-
tajo, neplačani listi
se ne sprejemajo.

Za oznanila se plačuje
od navadne vrstice,
če se natisne enkrat,
po 12 h, dvakrat 18 h,
trikrat 24 h.

Štev. 10.

V Mariboru, dne 9. marcija 1899.

Tečaj XXXIII.

Židovstvo v Avstriji.

Že večkrat smo izrekli prepričanje, da raznih zla v Avstriji ne bode mogoče s pridom ublažiti, nikar pa odstraniti, dokler ne izgine najhuje zlo, dokler se ne zatvori oni vir, ki ali pospešuje, ali poraja druga zla — židovstvo.

Že leta 1868. je trdil znani veliki katoliški pisatelj Alban Stolz, da se nikjer na zemlji židovstvo ni povzpelo tako visoko, kakor baš v Avstriji. Če je to bilo res tedaj, kaj naj porečemo danes za 30 leti židovskega gospodstva? Danes imamo žide v najvišjih državnih službah, kjer se naj zakoni izvršujejo, sedijo pa tudi v deželni kakor v državni zbornici, kjer se zakoni delajo; židje imajo v rokah časništvo, književnost, umetnost, gledališče, ter nam delajo politiko in javno mnenje, ocenjujejo in pišejo knjige, igrajo na odrih, slikajo itd. Židje nahajajo se v pravnih kakor šolskih oblastih, kjer sodijo in vzgajajo krščansko ljudstvo. Židje imajo banke, zavarovalna društva, borzo in so patroni državni denarnici. Skratka: Žid ima v Avstriji vse v rokah, on toraj ima Avstrijo.

Ni bilo vsekar tako. Desetkrat so se že bili izgnali iz Avstrije, ker so bili krščansko ljudstvo prehudo gulili, in kolikokrat so se jim pravice skrčile, da se jim je bilo težje gibati! Ali vselej so si vedeli, kakor lisjak, zanjko zopet potegniti čez glavo. Tolike moči pa, kakoršno imajo danes, niso imeli nikdar, ker niso nikdar uživali tolike prostosti, kakor sedaj. Leta 1848. dale so se njim namreč vse pravice, ki je more državljan pri nas sploh

uživati, le zemljišč si še do leta 1867. niso smeli pridobivati, toda od tega leta sem so tudi v tem oziru slobodni.

Ali se torej smemo čuditi, da so krivonosci jeli v Avstrijo trumoma laziti, kakor v obljubljeni deželi? Pred letom 1848. jih je v tostranski polovici bilo 355000, l. 1850. že 476000, l. 1869. 822000, leta 1880. čez 1 milijon in danes jih je blizo 1½ milijona. Pri prebivalstvu 23:3 milijona znaša to 6:5%, ali da pride na 15 ljudi 1 žid. Vse dežele te sreče seveda ne uživajo v enaki meri; Kranjska ima izmed vseh najmanje židov, in sicer pride tam na 5416 prebivalcev 1 žid, na Štajarskem že na 740, dočim je v Bukovini in na Dunaju vsak deseti, v Galiciji celo vsak deveti človek žid. Ogrska jih je štela l. 1847. 270000, danes čez 1 milijon. Dočim se je drugo prebivalstvo v vsej monarhiji v zadnjih 50 letih pomnožilo za kakih 28%, je židovstvo prirastlo za dobrih 250%.

Ne maramo zasledovati napredke avstr. židov na vseh poljih, to bi bilo preobširno za jeden spis; pokazati samo hočemo v kratkem, koliko so dosegli, odkar uživajo svobodo, v pridobivanju imetka: zemljišč in denarja.

Pozabiti ne smemo, da do leta 1867. v Avstriji niso imeli niti pedi zemlje. Ali že to leto šteje na pr. Galicija 37 židovskih veleposestnikov, v letu 1870. že 68, v l. 1873. 289 in v letu 1890. 680. Vsak peti veleposestnik je tamkaj žid. Samo od 1874. do 1892. l. je v Galiciji prišlo 43000 kmetijskih posestev v židovske roke, in danes imajo židje 70% vse dežele, in več nego 2 milijona kmetov robuje židom kakor suženj. V par

letih bode vsa Galicija do zadnje grude židovska. Tudi na Ogrskem židje pred letom 1867. niso imeli niti pedi zemlje. Danes je njihova ena tretjina vse dežele. Ves komitat Nitra je lastnina žida Poppra. Po uradnem državopisu je na Ogrskem 3192 velikih posestev in od teh je dozdej židovskih 1031. Ali se imamo torej čuditi, da je avstrijsko-ogrsko veleposestvo, izvzemši v par kronovinah, liberalno židovsko, če pomislimo, da je v tej skupini židovstvo v večini? Kolikega pomena pa je to za zakonodajstvo, to se celo ne da presoditi.

Poglejmo si še, kaj imajo v denarju. Pred l. 1848. skrbeli so zakoni, da se židje niso mogli preveč obogatiti; stali so v premoženjih precej za kristjani. A danes? Tostranska polovica šteje po uradnih izkazih čez 100 židovskih milijonarjev, med kojimi ima dunajski Rothschild okoli 2000 milijonov gl. Žid Königswarter je prišel l. 1825 s 42000 gl. na Dunaj, in l. 1896. je njegov sin «baron» Königswarter zapustil 100 milijonov gl. Reitzes je prišel na Dunaj med 1860 in 70 brez znatnega imetka; danes ima čez 200 milj. Dunajski veletržec s premogom, Gutmann, je v svojih mladeniških letih po kavarnah ponujal užigalice, danes ga cenijo nad 100 milijonov, itd. itd. Vsi so naglo in na lahek način obogateli. Kar imajo kristjani v primeri z njimi, je beračija. Vseh 17 avstrijskih bank, ki dajejo na leto čistega dobička na 30 mil., je v židovskih rokah. V Avstriji štejem okoli 60 zavarovalnih društev; vsa, izvzemši Slavijo in Unio catholica, so židovska. Na borzi, kjer se vsak dan dobijo in zaigrajo milijoni, so

Listek.

Jeruzalemsko romanje.

(Piše prof. J. Zidanšek.)

4. Dolg čas na ladiji; sv. maša in govor; morska bolezen in druge sitnosti.

Še dva dni na morju! To je dolg čas za tistega, ki nima nič opraviti; in v tem položaju smo zdaj na ladiji vsi romarji bili, ker celih 14 dni, kar smo se za vsem po morju vozili, bili smo brez pravega dela; nekteri so si čas kratili z branjem zanimivih knjig, drugi s petjem in godbo, zopet drugi z igro; ženske so se znale dobro kratkočasiti na pr. z ročnim delom, s pripovedovanjem itd., bile so celo nektere, ki so kovalé — pesni; usmilili so se mi pa kmetje, ki so doma navajeni delati, od zore do mraka, tukaj pa dolge cele dni niso imeli drugega opravila, kakor pohajkovati po ladiji in gledati zelenkasto, valovito morje.

V tem času doletela je mene dvojna sreča in čast, nadloga pa samo ena; prvo veselje je bilo to, da sem mogel na ladiji maševati; ker je duhovnikov bilo mnogo, altarja pa samo dva, zato seveda niso mogli vsak dan vsi maševati, ampak smo se vrstili;

gotovo je za nas kaj redkega, maševati na visokem morju, na zibajoči ladiji, ki vsled burnega morja stoka in škriplje in poka; spomnil sem se takrat znamenitih besed, koje je govoril Bog po preroku Malahiji (1, 11): «Od sončnega izhoda do zahoda, je veliko moje ime med narodi in na vsakem kraju daruje in prinaša se mojemu imenu čista daritev»; in zares, ni kraja na zemlji, kjer bi se ne mogla opravljati daritev sv. maše. Drugič me je razveselilo častno vabilo, da naj na krovu zbranim romarjem spodbudno besedo spregovorim o sv. deželi: ker je pa Palestina meni takrat bila še takorekoč: neznana dežela, zato sem rajše govoril o božjem kraljestvu na zemlji, kojega predpoda je bila obljubljena dežela Kanaan. Zavedal sem se pri tem govoru, da stojim nekako pred zastopniki vseh avstrijskih dežel, torej pred Avstrijo! Pri tej priliki omenil sem tudi neko krivo mnenje, koje se pogostoma med ljudmi nahaja, namreč, da bo ob sodnem dnevu sedanji svet (t. j. vidno stvarjenje) celo pokončan; ne! ne bo vničen ali pokončan, ampak odrešen, spremenjen ali preslavljen; premine namreč, tako piše sveti Pavel, podoba (ali oblika) tega sveta (I. Kor. 7, 31); Bog je s človekom vred tudi vse vidno stvarjenje kaznoval, ktero zato vedno vzdihuje po odrešenju sinov božjih (t. j. člo-

veka) in velike bolečine trpi; kakor hitro bo pa človek po svojem telesu preslavljen in celó očrešen, pride tudi za ves viden svet rešitev; že od svojega začetka sem je stvarjenje dovršeno in kakor se ničesar na novo več ne vstvari, tako se tudi ničesar ne zgubi in se ne bo izgubilo ali vničilo, tudi najmanjši prašek ne.

Kakšna pa je bila nadloga, ki je mene in več drugih na ladiji zadela? Menim, da tisti, ki se je vozil po morju, že ve za njo ali jo vsaj slutí: — morska bolezen! Ko sem se bil iz Jeruzalema vrnil, me je skoraj vsak znanec vprašal: ali te je morska bolezen napadla? Zato moram tudi o tej precej sitni in grdi reči spregovoriti in povedati, kako se je meni v tem oziru godilo. Ko neki popoldan sedim na krovu in zrem po valoviti, neizmerno široki morskí planjavi, čutim na mah omotico v glavi, ktera me je že prej malo bolela; ker mi tudi drugače ni bilo nič kaj dobro, grem takoj v kabino, kjer že najdem svoja dva tovariša tiho in mirno na postelji sloneti, kakor bi česa pričakovala; tudi jaz se vsedem in se naslonim na ladjino steno; čez 2 uri prešine v hipu neka vročina celo telo in — moj želodec včini nekaj —, kar ni lepo; pa zdaj ga nočem več tožiti in opravljati pred celim svetom, saj je od tistega časa sem, odkar zopet na suhi zemlji pre-

do malih izjem sami židje; l. 1895. je bilo vpisanih 60 židovskih milijonarjev in 1500 manjših židov. Vse najboljše železnice na Avstrijskem, kakor na pr. južna, so židovske, dočim mora država za slabe na leto okoli 22 milijonov gld. plačevati, da primankljaj pokrije.

Trgovina je do malega v židovskih rokah. Na Dunaju kakor v drugih večjih mestih je pretežna večina firm, in med njimi največjih, židovskih; v Budapešti je na pr. 90% trgovin židovskih; tudi v manjših seliščih jih je od dne do dne več. In celo vojaštvo mora se Židom dati gultiti, ter jemati sodrgo, ki jo krščansko ljudstvo za svoje sinove Židom drago plačuje. Koliko procesov že je odkrilo take golufije! Koliko golufij pa ostane prikritih! Nazadnje še naj omenimo, da je avstrijska država Židom dolžna 4500 milij. gld., za katero posojilo ima vsako leto plačati čez 170 milij. gld. Zato pa je vlada in z njo vsa država od teh pijavk odvisna. Avstrija je, kakor znano, pred par leti uvedla zlato veljavo. Židje so se silno trudili, da bi v zbornici prodrla; in res je pri tej uvedbi le Rothschildov «Avstrijski kreditni zavod» imel čistega dobička 11.900.000 gld. Konservativci so že leta 1873. hoteli uvesti borzni davek. Tedaj je liberallec Keil djal: «Navezani smo na Rothschilda in zato ga ne smemo užaliti; sicer si povrne davek po obrestih za državni dolg mnogoterno.»

Kako je bilo mogoče, da so Židje v primerno kratki dobi dosegli tolike uspehe, dočim tudi kristjani ne držijo rok križem, na to vprašanje odgovoriti, nam danes ni več mogoče. Sicer pa ne vemo, ali ne bi zapadli državnemu pravdnistvu. Zato pa naj le, in sicer ne prvokrat, izrečemo svoje prepričanje, da bode morala biti avstrijskim zakonodajcem jedna izmed prvih skrbi, da store židovstvo po primernih zakonih, za Žide posebej izdanih, neškodljivo.

Trozveza.

Avstrija je zvezana sedaj z Nemčijo in Italijo. Da smo zvezani z Italijo, pač ni nobenega pomena. Italijansko vojaštvo se odlikuje najbolj v bežanju, notranje stanje Italije pa je gnjilo. Uboštvo, nezadovoljnost in upor so najvažnejši znaki italijanskega naroda. Tudi na zvezo z Nemčijo ne moremo biti ponosni, ker Nemčija ne pozna najvažnejše lastnosti, ki jo zahtevamo od prijatelja, zvestobe. Znano je, kako zahrbtno in tudi nam v škodo je sklenila Nemčija pogodbo z Rusijo. Zadnji čas se je Nemčija začela pri-

bliževati Franciji. In na Francoskem radi vidijo to približevanje. Govori se, in to ni nemogoče, da Nemčija koprne po zvezi z Rusijo in Francijo. Kadar se pa Nemci dogovorijo s Francozi, se Rusi ne bodo obotavljali, stopiti v zvezo tudi z Nemčijo; s Francijo pa so itak že v zvezi. Potem bo ostala Avstrija osamljena in oslajljena z razpadajočo Italijo. In to bi bil za našo državo hud udarec! Kako lahko bi se mi zvezali z Rusi in Francozi, da bi naši vplivni državniki le ne bili taki osebnih neprijatelji Ruske. Trozveza Avstrije, Ruske in Francije bila bi past, v kateri bi morala miška Nemčija plesati, kakor bi ji igrala trozveza.

Deželni zbori.

Dočim nekaj deželnih zborov že deluje, se bodo drugi zbrali še le 14. marca. Vsi deželni zbori, v katerih so zastopani Slovenci, čakati morajo tudi do 14. t. m. In zakaj to čakanje? Zaradi čeških Nemcev, ki ne bi radi vstopili v deželni zbor češki, da s tem nagajajo vladi, ki še vedno noče preklicati njim neljubih jezikovnih naredb. Sedaj pa je skoro gotovo, da Nemci ne bodo šli v dež. zbor češki, zato je vlada storila konec čakanju ter sklicala češki in večino drugih deželnih zborov. Vedno in vedno moramo opazovati, da se avstrijska politika suče največ okoli Češke, a na jug se tako rado pozablja. Nam to ne ugaja, a kaj si hočemo? Češka je velika, njeni poslanci se v državnem zboru ne morejo prezreti, vlada jih mora upoštevati. In ako hočemo, da se bo vlada bolj ozirala tudi na jug, združimo se s Hrvati, stvarimo si v Avstriji Jugoslavijo, koja bo naslonila avstrijsko politiko na obali adrijskega morja.

Deželni zbor štajarski.

Tudi naš deželni zbor bo začel dne 14. marca zborovati. Slovenski poslanci se bodo zborovanja udeležili. O čem se bo v deželnem zboru razpravljalo razven o proračunu, še danes ni natančneje znano. A slovenski volilci pričakujejo od svojih poslancev, da se bodo o vseh zadevah temeljito poučili ter posegali v razpravo, kjerkoli bo potrebno. Ne samo na nedostatke predlogov v narodnostnem oziru se je treba ozirati, ampak tudi drugi stvarni nedostatki se morajo šibati. Istotako pričakujejo volilci, da ne ostanemo samo pri platonični želji «Proč od Gradca», ampak da stopijo poslanci v tem oziru z dovršenimi predlogi pred nemške tovariše. Veseli nas, ker slišimo, da nekateri slovenski poslanci že resno proučujejo, kako uresničiti zahtevo «Proč od Gradca!»

Novo ministerstvo.

Na Španjskem so dobili novo ministerstvo, ker je prejšnje Sagastovo ministerstvo odstopilo vsled vseobčnega nezaupanja, posebno pa vsled posledic nesrečne ameriško-španjske vojske, pri koji tudi Sagasta ni nedolžen. Predsednik novega ministerstva je mož odločno katoliškega mišljenja Silvela. Prvi čin, katerega je storila nova vlada, je, da se ustavijo pokojnine vsem bivšim ministrom, katerih ni majhno število. S tem se dotičnim osebam ne stori posebna krivica, ker so si že toliko prihranili v teku svojega službovanja, da jih ne bo morila skrb za vsakdanji kruh.

Užaljen minister.

Zanimiv političen dogodek se je pripetil v Rimu v francoski cerkvi o priliki sv. maše zadušnice po pokojnem francoskem predsedniku Feliksu Fauru. Mrtvaški oder v cerkvi je blagoslovil papežev državni tajnik, kardinal Rampola. Ker sta v Rimu dva zastopnika francoske republike, jeden pri papežu, drugi pri italijanskem kralju, je bilo določeno, da zasede častnejši prostor na desni strani odra poslanik pri kralju, na levi strani pa poslanik na papeževem dvoru. Ko je kardinal Rampola završil mrtvaški obred, se je poslovil in poklonil najprej sv. Križu, potem francoskemu poslancu na papeževem dvoru, zatem poslancu na kraljevem dvoru. A tudi italijanski minister vnanjih zadev, prostozidar in nasprotnik cerkve Canevaro je bil navzoč. Njega pa kardinal ni hotel pozdraviti. Obrnil se je od njega proč in šel brez pozdrava mimo. Canevaro je bil vsled tega pred vsem občinstvom osramočen. V pikrih besedah je izrazil užaljenost. Francoska poslanika sta komaj pomirila razburkane valove v duši prostozidarja Canevara. Da sovražnike svete cerkve ponižaj, prosimo te, usliši nas.

Dopisi.

Od Sv. Križa pri Rogaški Slatini. (Volilni shod.)* Tukajšnje «Sl. kat. pol. društvo v Slatini» je zborovalo ob mnogobrojni udeležbi v nedeljo dne 12. febr. t. l. ob 3. uri popoldne v gostilni g. F. Ogrizeka pri Sv. Križu. K zborovanju je bil povabljen tudi deželni poslanec dr. Fr. Jurtela, kateri je govoril o sedanjemu položaju Slovencev. V živi, jedrnat in razumljivi besedi je omenjal

* Vsled pomanjkanja prostora objavljamo poročilo šele danes. Ured.

bivam, zopet priden in miren; obide me potem splošna slabost in spravim se počivat; še ves drugi dan bil sem za nič in nekako omočen in malobrižen; ni mi bilo mar ne za jed ne za pijačo, sploh za ničesar ne, in se nisem brigal za ves svet več; samo trdne sklepe sem delal, da ne pojdem več na to grdo, hudobno morje, ako se srečno vrnem v Evropo; in vendar bi me zdaj že zopet mikalo, peljati se vun na širno morsko ravan. Dobro je to, da ta bolezen ni nevarna, sicer pa dovolj nadležna; moram reči, da je pozneje, vsaj mene, mnogo bolj mučila vročinska bolezen ali mrzlica v vročih krajih na pr. v Kairi, v Jerihi in v Damasku. Neprijetno na ladiji je bilo najbolj to, ker se je od vseh strani slišalo javkanje in stokanje, ker je bila menda polovica romarjev na tak način bolana. Še huje je bilo med otokom ciperskim in Kreto, ko smo se že domu vračali; vzrok je bil ta, ker je bila ladija vsled porabljenega premoga in drugih rečij bolj lahka, kakor poprej, in je torej morala plesati, kakor so ji burni valovi in vetrovi piskali in godli; celo naš zdravnik je bil bolan; sicer nam je on naravnost povedal, da zoper to bolezen ni zdravila. V časnih je bilo pred kratkim brati, da se morská bolezen tistega ne loti, ki se prek želođa dobro prepaše. Meni se to verjetno zdi, ker sem opazil, da so se

nektre stisnjene gosposke ženske dobro in dolgo zoperstavljale tej morski nadlogi; toda pri tem načinu zdi se mi to neugodno, ker potem ne more človek dovolj jesti, kar se je dozdej vedno priporočalo kot najboljši pripomoček zoper to bolezen; drugače namreč telo preveč oslabi, ako nima želođa nikakega dela; tudi izmed naših romarjev so bili nekteri že celo ubogi in malosrčni in niso hoteli ničesar več okusiti; prositi in prisiliti smo jih morali, da so vzeli košček kruha in nekaj požirkov dobrega črnega vina; ne motim se, ako rečem, da je marsikteri romar v takih trenutkih obupal in mislil, da ne bo nikdar več videl svoje ljube domovine.

Ker že o boleznih govorim, omenim še nekaj; imeli smo na ladiji tudi pravega bolnika: baronica Liebig iz Dunaja, dasi bolana za plućnim katarom in eksudatom, hotela se je na vsak način udeležiti tega romanja (bila je tudi poleg pri zadnjem lurskem romanju); rekla je: če le Jeruzalem vidim, potem pa rada umrjem! Iz začetka je še šlo dobro, a potem je dobila plućno vnetje in zdravnik se je že sam bal, da bo umrla in da jo bomo pokopali v hladni, mokeri grob — v morje. A kaj se zgodi? odleglo ji je že na morju, še bolj v Egiptu in v Jeruzalemu je že bila skorej celo zdrava! V zahvalo za dobljeno zdravje najela je potem

sv. mašo, katero sem jaz pri Sv. Jakobu v Trstu opravil. Tudi neka druga romarica, ki je bila na očeh bolana, vrnila se je iz Jeruzalema zdrava domov! Vkljub temu bi pa vendar ne svetoval bolehnim osebam v Jeruzalem romati; sicer je naš najstarejši romar 84letni slovaški kmet vse težave dobro prestal, toda za navadno mora veljati to-le: Kdor ni zdrav ali je že znabit precej star, naj ne gre na tako daljno pot, ker romanje v Egipt in v sveto deželo je bolj težavno in nevarno, kakor sem si jaz sam poprej domišljjal.

Ko so lansko jesen Tirołci (500 mož) v sv. deželo romali, še niso hoteli žensk na to božjo pot seboj vzeti, da bi jih nikjer ne motil slabotni spol; pri našem romanju so nas zares včasih ovirale, ker nas na pr. niso mogle dohajati na slabi cesti ali pa v hribih; sicer pa lahko rečem, da samo v Jeruzalem in Betlehem romati, tudi za ženske ni pretežavno; precej hudo je le na pr. potovati k mrtvem morju, k jezeru genezareškemu ali na goro Tabor itd. Drugih sitnob smo pač tudi nekaj imeli z gosposkimi ženskami; nektre take namreč hočejo, da bi se jim vse priklanalo, jim streglo; hočejo imeti posebne pravice, prve sedeže itd.; dobro, naj jim posvetni gospodje strežejo, ako hočejo; a duhovniku ni treba tako dvorljivemu ali galantnemu biti, ker je njegova čast za to pre-